SWiFT Evaluation
EVIDENCE FOR SAFE MIGRATION

LONDON SCHOOL of HYGIENE &TROPICAL MEDICINE

स्वीफ्ट अनुसन्धान जानकारी पत्र

नेपाल जानकारी पत्र, संख्या २, मे २०१७

स्टडी अन वर्क इन फ्रिडम ट्रान्स्न्यासनल (स्वीफ्ट) को मूल्यांकनबाट पत्ता लागेका जानकारी

नेपालमा वर्क इन फ्रिडम समुदाय हस्तक्षेप गतिविधिमा सम्भावित महिला प्रवासीको सहभागिताबाट सिकिएका पाठ

यस जानकारीपत्रमा नेपालमा वर्क इन फ्रिडम (डब्लुआईएफ) कार्यक्रम लागू भएका मोरङ, चितवन र रूपन्देहीका कामका लागि विदेश जान खोज्ने महिलामा गरिएको अनुसन्धानबाट पत्ता लागेका जानकारी समावेश गरिएका छन् । यसमा ती महिलाहरूको प्रवासन योजना र वर्क इन फ्रिडमका समुदायमा आधारित तालिममा उनीहरूको सहभागिता सम्बन्धमा पत्ता लागेका जानकारी प्रस्तुत गरिएका छन् । वर्क इन फ्रिडमद्वारा सञ्चालित पूर्वनिर्णय तालिममा प्रवासन सम्बन्धी सल्लाहका साथै नेपालमा रोजगारीका अवसर, लैंगिक समानता र अधिकार तथा श्रमिकका अधिकार सम्बन्धी अरू जानकारी पनि दिइएका थिए (बक्स १ हेर्नुहोला) ।

पृष्ठभूमि

बितेका दशकमा विदेशमा कामका अवसर खोज्ने नेपाली महिलाहरूको संख्या बढ्दो छ । कामका लागि विदेश जाने नेपाली महिलाले अनौपचारिक बाटो उपयोग गर्ने हुनाले नेपालबाट कति महिला कामका लागि विदेश जान्छन् भन्ने कुरा अनुमान गर्न कठिन छ । सरकारी आँकडा अनुसार कामका लागि विदेश जाने नेपाली महिलाको संख्या बढ्दो छ । सन् १९८५ देखि २००१ सम्ममा १६१ जना महिला मात्र कामका लागि विदेश गएका थिए । यस विपरीत, बितेका केही वर्षमा कामका लागि विदेश जाने महिलाको संख्या ह्वात्तै बढेको छ । सन् २०१०-११ मा १०,४१६ जना महिलालाई श्रम अनुमतिपत्र दिइएको थियो भने सन् २०१४-१५ मा २१,४२१ जनालाई यस्तो अनुमतिपत्र दिइएको थियो ।[१]

अधिकांश नेपाली प्रवासी महिला कामदार घरायसी काम गर्छन्, यद्यपि स्याहारसुसार, अन्य सेवा क्षेत्र र कारखानामा काम गर्ने महिलाको संख्या पनि बढ्दैछ ।[२] गन्तव्य देशमा र देश छाड्नुअघि स्वदेशमा यी कामदार खासगरी घरायसी कामदारको शोषण र दुर्व्यवहार भएका घटनाका विवरण बारम्बार आउने गरेका छन् । प्रवासन खासगरी महिला प्रवासनलाई सुरक्षित बनाउनका लागि धेरै कार्यक्रम सञ्चालित छन् ।[३ ४]

जानकारीको स्रोत

यहाँ दिइएका जानकारी मोरङ, चितवन र रूपन्देहीका विदेश जान चाहने महिलामा गरिएको सर्वेक्षणमा आधारित छ । ती महिलाको छनोट डब्लुआईएफ कार्यान्वयन साझेदारले गरेका थिए । सर्वेक्षणपछि टेलिफोन सर्वेक्षण (संख्या=१८८) र डब्लुआईएफको दुई दिने पूर्वनिर्णय तालिममा भाग लिएका ६ जनासँग गरिएको गुणात्मक अनुगमन अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त जानकारी पनि यहाँ दिइएका छन् ।

बक्स १: वर्क इन फ्रिडम समुदायमा आधारित गतिविधि

सामुदायिक अभिमुखीकरण (चार घण्टासम्म):
लैंगिक समानता, रोजगारी, कामदारका अधिकार र सुरक्षित प्रवासनमा केन्द्रित

दुई दिने पूर्व निर्णय तालिम
समानता र अधिकार सम्बन्धी विषय विस्तारमा, विदेश जाने निर्णय गर्नुभन्दा पहिले ध्यान दिनुपर्ने बुँदाहरू: नेपालमा रोजगारीका अवसर सम्बन्धमा छलफल, खर्च र फाइदा लगायत, विदेश जानका लागि तयारी, साझा सम्भावित समस्या, सीप तालिम र आपत् कालमा सम्पर्क विवरण ।

तालिमपछि गुणात्मक अन्तर्वार्ताका क्रममा सहभागीहरूलाई तालिम र त्यहाँ पाइएका जानकारीको उपयोगिताबारेमा उनीहरूको धारणा के छ भनी सोधिएको थियो ।

महिला विदेश जान किन चाहन्छन् र उनीहरूले तालिममा किन भाग लिएका हुन् ?

अनुगमन सर्वेक्षणका क्रममा अन्तर्वार्ता गरिएका १८८ जना महिलामध्ये एकतिहाइ (संख्या=५८) ले उनीहरूले विदेश जाने इच्छा त्यागेको बताएका थिए । एकतिहाइ (संख्या=५८) ले विदेश जाने इच्छा अहिले पनि रहेको बताएका थिए र १५ प्रतिशत (संख्या=२७) ले उनीहरू

चित्र १: सहभागी भएका तालिमका प्रकार (संख्या=१८८)

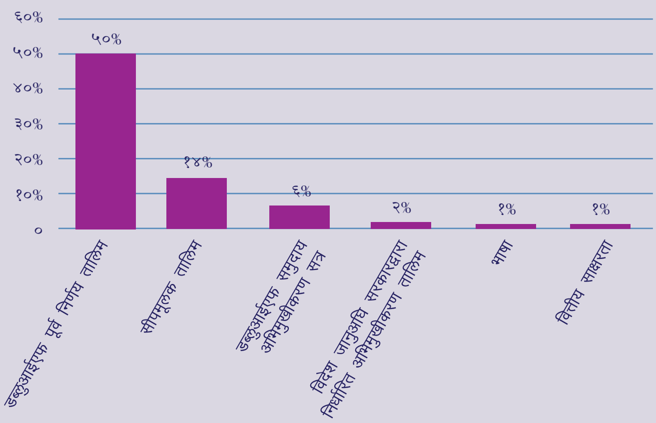

गन्तव्य देश पुगिसकेको बताएका थिए । आधा जति (५५ प्रतिशत) महिलाले मात्र काम सम्बन्धी सीप (स्वदेश वा विदेश जहाँ भए पनि) सिक्न तालिम लिएको बताएका थिए । यी महिलामध्ये ५० प्रतिशतले वर्क इन फ्रिडमको दुई दिने पूर्वनिर्णय तालिम, १४ प्रतिशतले सीपमूलक तालिम र ६ प्रतिशतले सामुदायिक अभिमुखीकरण कार्यक्रममा भाग लिएका थिए । विदेश जानुअघिको अभिमुखीकरण, भाषा तालिम र वित्तीय साक्षरता तालिम साह्रै थोरै कामदारले मात्र लिएका थिए । डब्लुआईएफ तालिम लिएका १२ प्रतिशत (संख्या=११) ले तालिमले गर्दा विदेश जाने विषयमा आफ्नो विचार फेरिएको बताएका थिए ।

डब्लुआईएफ दुई दिने पूर्वनिर्णय तालिममा महिलाको अनुभव

दुई दिने पूर्वनिर्णय तालिममा भाग लिएका महिलाले तालिमबाट अधिकतम सन्तुष्टि मिलेको खासगरी तालिमले विदेश जानका लागि के के गर्नुपर्छ र कसरी सुरक्षित रहनुपर्छ भन्ने कुरा बुझ्न मद्दत गरेको बताए । विदेश जानका लागि कस्ता कस्ता कागजात बनाउनुपर्छ भन्ने कुरालाई उनीहरूले तालिमबाट सिकेको सबैभन्दा महत्वपूर्ण विषयका रूपमा लिएका थिए । कुन बाटो (भारत हुँदै होइन काठमाडौंको विमानस्थलबाट सोझै) जानुपर्छ भन्ने कुरालाई उनीहरूले तालिममा सिकेको दोस्रो महत्वपूर्ण जानकारी ठानेका थिए । आफूलाई समस्या परेका खण्डमा सम्पर्क गर्न सकिने भनी तालिममा दिइएका सरकारी र गैरसरकारी संस्थाका सम्पर्क ठेगाना एकदमै उपयोगी भएको पाएका थिए । विदेशमा आफूले गर्नुपर्ने कामका बारेमा थप जानकारी पाउन, भाषा र प्राविधिक सीप सिक्न उनीहरू इच्छुक थिए । घरायसी काम गर्नका लागि विदेश जाने महिलाले ३० दिने सीपमूलक तालिम लिनुपर्छ । तर अन्य क्षेत्रमा जानेहरूका लागि यस्तो तालिमको प्रावधान छैन । विदेश जान चाहने र विदेश पुगिसकेकाहरू आफूले गर्नुपर्ने काम राम्रोसँग गर्न सकिने हो कि होइन भन्ने कुरामा चिन्तित थिए । प्रशिक्षकलाई महिलाले धेरै विश्वास गरेका थिए । गुणात्मक अन्तर्वार्तामा महिलाले प्रशिक्षक/अथवा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने साझेदार संस्थाको फोन नम्बर पाएको र आवश्यक पर्दा आफ्नो उद्दार हुन सक्ने कुरा थाहा पाउँदा आफू बढी सुरक्षित महसुस भएको बताएका थिए । यसबाट प्रशिक्षकले के कस्ता जानकारी दिए, महिलाले के बुझे र प्रशिक्षक र संस्थाले कस्तो भूमिका खेलुन् भनी महिलाले चाहेका छन् भन्ने कुरा थाहा पाइन्छ ।

महिलालाई प्रशिक्षक र तालिम सञ्चालन सम्बन्धमा खास प्रश्न सोधिएको थियो । उनीहरूले आफ्ना प्रश्न र चासोको जवाफ दिन प्रशिक्षक सधैं तयार रहेको बताए । विदेश गएर फर्किइसकेका महिलाको अनुभव सुनाउने व्यवस्था गरेको कुरालाई महिलाहरूले प्रशंशा गरे । विदेशबाट फर्किएका महिलाले प्रवासन सम्बन्धमा काम गर्ने संस्थासँग सहकार्य गर्ने अवसर भएको कुरा यसबाट प्रष्ट हुन्छ ।

विदेश जान चाहने महिलालाई सहयोग गर्नका लागि समुदायको सम्बन्ध बलियो बनाउने

तालिमले महिलाहरूलाई यस्तो मञ्च प्रदान गऱ्यो जहाँ उनीहरूले आफ्ना साथीसँग ज्ञान आदानप्रदान गर्न र साथीहरूबाट सूचना पाउन सके । तालिममा उनीहरूले काम गर्न जाने ठाउँका राम्रा र नराम्रा पक्षका बारेमा पनि छलफल गरे । एक किसिमले, यसको के अर्थ लाग्छ भने साथी साथीबीचमा छलफल गराउने कार्यक्रम राख्दा विदेश जान चाहनेले विदेश गएर फर्किइसकेका महिलासँग उनीहरूका अनुभवबारेमा कुराकानी गर्न पाउँछन् । तर, एडब्लुआईएफटीले के पनि पाएको छ भने विदेश गएर फर्केकाहरूलाई श्रम प्रवासन प्रक्रिया, त्यसका लागि चाहिने कागजात र नियमबारेमा सही र अद्यावधिक जानकारी थाहा हुन्छ भन्ने मान्न सकिंदैन । उदाहरणका लागि, एडब्लुआईएफटीले विदेश जान चाहने मानिसका बीचमा गरेको सर्वेक्षणले के देखाएको छ भने विदेशमा बसोबास र काम गर्ने अवस्था, अथवा प्रवासी कामदारका अधिकार र जिम्मेवारीबारेमा उनीहरूलाई विदेश जान चाहनेलाई भन्दा खासै बढी जानकारी थिएन ।[६] विदेश जाँदा र त्यहाँ काम गर्दा भोग्नुपरेका व्यावहारिक र मनोवेगात्मक जानकारी दिन भने उनीहरू अति उत्तम हुन्छन् ।

चित्र २: डब्लुआईएफ पूर्वनिर्णय तालिमबाट सिकेका सबैभन्दा महत्वपूर्ण कुरा (संख्या=९४)

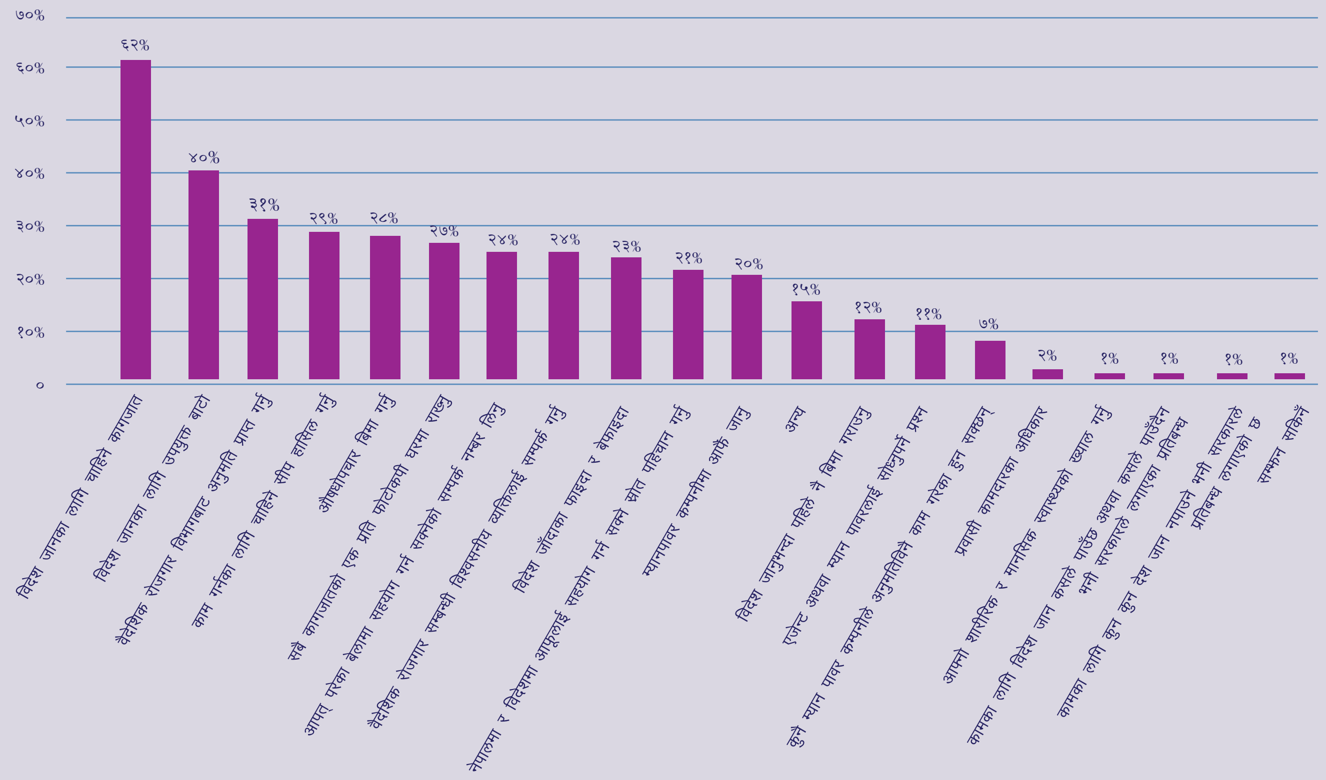

भविष्यमा आयोजना गरिने तालिमका लागि महिलाका सुझाव
तालिममा के कस्ता विषय समेटिनुपर्छ भनी सोधिएको प्रश्नको उत्तरमा महिलाले प्रवासनका व्यावहारिक पक्षका थप जानकारी दिनुपर्ने सुझाव दिए । जस्तै, कुन कुन कागजात चाहिन्छ भन्ने जानकारीका साथै ती कागजात कसरी बनाउने भन्ने जानकारी पनि । डब्लुआईएफ तालिममा यो विषय समेटिएको भए पनि सहभागीलाई यसको ह्याण्डआउट दिंदा राम्रो हुन्छ होला जसले गर्दा चाहिएका बेला उनीहरू त्यो कागज हेर्न सक्छन् । महिलाले तालिमको अवधि दुई दिनबाट बढाउन र एकचोटि तालिम गरेर छाड्नुभन्दा अनुगमन सत्र चलाउन सुझाव दिए । यसो गर्दा महिलालाई एउटा सत्रमा दिइएका जानकारी प्रशोधन गर्न समय मिल्छ, पछि अनुगमन सत्रमा उनीहरूले थप प्रश्न सोध्न सक्छन् । तर केही महिलाले आफूले दुई दिन पूरै समय दिन नसकेको बताए । यसका आधारमा तालिमको अवधि दुई दिनभन्दा बढाउनु उपयुक्त हुँदैन कि भन्ने प्रश्न उठ्छ । महिलाले तालिममा दिइएका केही जानकारी भुलेको पनि बताए । प्रवासन प्रक्रिया शुरू गरेको धेरै पछि मात्र उनीहरू कामका लागि विदेश जाने भएकाले पनि यसो भएको हुन सक्छ ।

भविष्यमा आयोजना गरिने पूर्वनिर्णय तालिमका लागि पाठ

भाषा तालिम र व्यावसायिक सीप । विदेश जान चाहनेहरूलाई भाषा तालिम र व्यावहारिक व्यावसायिक सीपमूलक तालिम उल्लेखनीय मात्रामा चाहिए जस्तो देखिन्छ । यसका केही पक्ष विदेश जानुअघि लिनैपर्ने भनी सरकारले तय गरेको तालिममा समेटिएका छन् । घरायसी कामदारका लागि ३० दिने कोर्स गरेकै हुनुपर्छ । भाषा अथवा विदेशमा धेरै नेपाली महिलाले काम गर्ने क्षेत्र (टेक्सटाइल, हेरचाह आदि) का सीपमूलक तालिम कहाँ पाइन्छन् भन्ने जानकारी दिने व्यवस्था गरेका खण्डमा यस्ता तालिम अझ फलदायी हुन्छन् । यी तालिम गर्नैपर्छ भनेर सरकारले अनिवार्य गरेको छैन ।

आपत् कालमा सम्पर्क गर्न सकिने विश्वसनीय र व्यावहारिक सम्पर्क । तालिम सत्रमा आपत् पर्दा सम्पर्क गर्न सकिने नेपाल र विदेशका सही सम्पर्क ठेगाना दिनुपर्छ । यसबाहेक, महिलालाई के कुरामा सतर्क गराउनुपर्छ भने विदेशमा सहायता खोज्दा प्रायशः चुनौती आइलाग्छन् । खास संस्था र सरकारी निकायले सबै खालका सहयोग दिन सक्दैनन् भन्ने कुरा पनि उनीहरूलाई बताइदिनुपर्छ । महिलालाई आफू सुरक्षित भएको भ्रम दिनु हुँदैन । उनीहरूले खोज्ने बित्तिकै सहायता पाइन्छ भन्ने भान पार्नु हुँदैन । प्रशिक्षकले पनि यस विषयमा स्पष्ट पार्नुपर्छ ।

तालिमको अवधि र विषयवस्तु । शुरूमा दुई दिने पूर्वनिर्णय तालिम दिइसकेपछि विदेश जाने सम्भावना बढी भएका सहभागीहरूका लागि अझ बढी लक्षित तालिम चलाउनेतर्फ सोच्नुपर्छ । यस्ता तालिममा प्रवासन प्रक्रिया शुरू गर्दा महिलालाई चाहिने जानकारी दिनुपर्छ । विदेश जाने योजना र प्रक्रियाका लागि धेरै महिना लाग्ने हुनाले चाँडै विदेश जान चाहने महिलालाई यस्तो तालिम दिंदा सबैभन्दा बढी प्रभावकारी हुन सक्छ ।

सञ्जाल निर्माण । तालिमले सहभागीहरूलाई एकअर्कामा सम्पर्कमा रहन र आपसी सहयोग तथा जानकारी आदानप्रदान गर्नका लागि सञ्जाल बनाउन सहयोग गर्न सक्छ । विदेश जाने महिलाबीचमा भविष्यमा सञ्चार सहज बनाउन (सम्पर्क विवरण आदानप्रदान गर्न, डब्लुआईएफका साथी शिक्षक अथवा अन्य कर्मचारीबीच अनौपचारिक भेटघाट गर्न, अनलाइन सञ्चार गर्न) पनि तालिमले कोसिस गर्नुपर्छ । यसो गर्दा सुझाव कहाँ पाइन्छ भन्ने सूचनाको अभाव हुन पाउँदैन । यसो नगर्दा उनीहरूले विदेश जाने योजना बनाइन्जेलमा तालिममा दिइएका जानकारी बिर्सिइसकेका हुन्छन् ।

विदेश गएर फर्केका र पहिलो पटक विदेश जान खोज्ने मानिसलाई चाहिने जानकारी । सूचना सम्बन्धी सत्रका लागि कार्यक्रमले एक पटक विदेश गइसकेका मानिसलाई चाहिने सबै जानकारी उनीहरूलाई थाहा हुन्छ भन्ने ठान्नु हुँदैन । यस्ता धेरैलाई पहिलो पटक विदेश जान चाहनेलाई चाहिए जस्तै जानकारी चाहिन्छ । तर, सहभागीका आवश्यकता के छन् भनी बुझ्नका लागि विदेश गएर फर्केका मानिससँग सम्पर्क गरी फेरि विदेश जाने बेलामा उनीहरूलाई कस्ता जानकारी चाहिन्छन् भनी थाहा पाउनु र यस समुदायमा पुग्ने सजिलो उपाय पत्ता लगाउनुपर्छ । एक पटक विदेश गएर फर्केकाहरूले पहिलो पटक विदेश जानेलाई आवश्यक पर्ने जस्ता जानकारी आफूलाई चाहिंदैनन् भन्ने ठानेका हुन सक्छन् ।

नोट

1 Ministry of Labour and Employment (MoLE). (2016). Labour Migration for Employment, A Status Report for Nepal: 2014/2015. Kathmandu: Government of Nepal.
2 Bhadra, C. (2008). International Labour Migration of Nepalese Women: The Impact of their Remittances on Poverty Reduction. Asia-Pacific Research and Training Network on Trade Working Paper Series, No. 44, September 2007 (Revised January 2008). Available at: www.unescap.org/sites/default/files/AWP%20 No.%2044.pdf Accessed 5 Jan. 2017.
3 ILO. (2016). Work in Freedom. Reducing vulnerability to trafficking of women and girls in South Asia and the Middle East. Supporting informed migration, fair recruitment and decent work. Available at: www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---sro-new_delhi/documents/publication/wcms_526175.pdf Accessed 15 March 2017.
4 UN Women. (2013). Empowerment of women migrant workers of Nepal. Sustianing the gains of foreign labour migration through the protection of migrant workers' rights. Available at: http://asiapacific. unwomen.org/en/digital-library/publications/2014/1/~/media/BE8885BCB283442182087CD31E5BA302.ashx Accessed 31 March 2017.
5 Abramsky T, Mak J, Zimmerman C, Kiss L, Sijapati B. Migration planning among female prospective labour migrants from Nepal: a comparison of first-time and repeat-migrants. (Under review)

आभार
स्वीफ्ट इभ्यालुएसन इन नेपालको नेतृत्व सेन्टर फर स्टडी अफ लेबर एण्ड मोबिलिटी, सोसल साइन्स बहाः काठमाडौंसँग मिलेर लण्डन स्कुल अफ हाइजिन एण्ड ट्रपिकल मेडिसन (एलएसएचटीएम) ले गरेको छ ।

स्वीफ्ट इभ्यालुएसनलाई अन्तर्राष्ट्रिय विकास विभागको युकेएडले सहयोग गरेको छ । तर यस जानकारी पत्रमा व्यक्त भएका विचारमा सो विभागको आधिकारिक नीति झल्किएको हुन्छ भन्ने छैन ।

Centre for the Study of Labour and Mobility

UKaid from the British people

LONDON SCHOOL of HYGIENE &TROPICAL MEDICINE